

Bugün Cumhurbaşkanlığının teknolojiyle ilgili kurumlarından birinden yine anket geldi. Sanırım zamanında Tübitak projesi yürütücüsü olmanın getirdiği bir ayrıcalıklarla arada –bazen haftada bir– böyle anketler alıyorum. *Türkiye’de teknoloji nasıl gelişir?*

İlk bir iki tanesini özenle doldurdum ama baktım sonu gelmiyor, bıraktım. Bugün yine görünce aklıma geldi. *Türkiye’de teknoloji nasıl gelişir?*

Hiçbir fikrim yok ama anket doldurarak gelişmeyeceğini biliyorum.

Devletimiz bu konularda ülkenin ufkunu açmak isteyen insanların fikirlerini alıyor, bu güzel. Onların değerlendirildiğinden de eminim. Benim böyle fikirlerim yok. *Falanca teknolojide Türkiye’nin atağa kalkması için ne yapmak lazım?* minvalindeki soruları cevaplayamam, çünkü hem sektör bilgim yetersiz, hem de ülkem hakkında patolojik bir umutsuzluğum var.

Bununla beraber bugün *benim için asıl yardımın* devletin vergiden veya sair tahsilattan feragat etmesiyle olacağını düşündüm. Devletimiz *aktif* yardım yapmayı seviyor, Tübitak ve sair kurumlar yoluyla piyasayı canlandırmayı tercih ediyor. Önayak oluyor. *Proje yazın, destek verelim* diyor.

Bununla beraber hatırladığım kadarıyla Tübitak projesi yaparken (danışmanla çalıştığımız halde) hoca ağırlamak, form doldurmak ve (en önemlisi) finansman düşünmekten, yapacağımız işin kendisine odaklanmak üçüncü dördüncü planda kalıyordu. Muhtemelen ufak bir şirket olduğumuz için böyledir, daha büyük şirketlerin benim gibi her işi yapmaya çalışan elemanları değil de, her işe ayrı elemanları vardır. Ama o şirketlerin de bu teşviklere ne kadar ihtiyacı var, tartışılır.

Ben devletten *pozitif destek* değil *negatif köstek* beklerdim. Pozitif desteği dağıtmak daha eğlenceli olabilir, proje çağırısı yapmak, başvuruları toplamak, hocaları atamak, değerlendirmeleri okumak, bütçeleri kontrol etmek ve sair işlerin hepsinin bürokrasi için *hayli vakit doldurucu* işler olduğunu tahmin ediyorum. Bir nevi de ekmek kapısı tabii, bürokrasinin aklına ilk gelen şeyin mensuplarını *eğlemek* olması şaşırtıcı değil. Neticede bir bütçenin dağıtılmasından sorumlu olmak, velev ki bu sorumluluk sınırlı olsun, insanlara haz veren, kendilerini iyi hissettiren, hayatlarına anlam kazandıran bir şey.

Ancak teknoloji böyle *idari önlemlerle* gelişmiyor. Daha doğrusu *teknoloji geliştirmek* diye bir hedefi *bürokrasiye* boğunca, teknolojiden çok doldurulmuş form elde ediyorsunuz. Teknolojinin asıl gayesi olması gereken *efektif çözüm bulmak* yerine, (okuldaki gibi) yapay bir takım hedefler geliştiriyorsunuz. Çıkan çözümlerin ne kadar efektif olduğunun değerlendirmesini bürokratlar ve akademisyenler yapıyor. *Pozitif destek* verecekseniz de bunun başka yolu yok, *devlet para dağıtıyormuş* diye haber salınca herkese para veremeyeceğinize göre bunu bir kurala, bürokrasiye oturtmak zorundasınız. Yine de neticede bir teknoloji gelişmiş olmuyor.

Teknolojiyi asıl geliştirecek şey *satılabilir ürün*. Sokaktaki insanın hayatını değiştirmeyen veya ceplerinden çıkarıp para vermeyecekleri, az sayıda da olsa insanların hayat kalitesini artırmayacak *teknolojinin* manası yok. Çinlilerin barutu havai fişek için, Güney Amerika yerlilerinin tekerleği sadece

oyuncaklar için kullanması gibi bir durum. O sebeple teknolojinin asıl hakemi *piyasa*. Piyasayı tatmin etmek de bazen kolay, bazen zor, ancak *teknoloji* nihai olarak piyasanın verimliliğini artırıyorsa anlamlı. *Çok güzel ürünler bulduk ama ticari olarak değeri sıfır* diye bir ifadenin hemen hiç anlamı yok.

O sebeple *teknoloji geliştirmeye niyetlenenler neden bundan kaçınıyor?* diye bakmak daha uygun olur. Bunun sebebini de hepimiz biliyoruz. Vergi ve sigorta. Teknoloji şirketlerinin en büyük *gideri* personel ve bundan başka de majör bir gider kalemi yok. Bazı alanlarda malzeme de kritik olabilir ama *arge için gerekli cihaz ve yazılımın üretilmesi* de bir arge konusu olduğuna göre en temeldeki derdimiz vergi ve sigorta. 2021 itibarıyla bir asgari ücretlinin yıllık maliyeti 50.000₺ civarında. Bunun 30.000₺ civarı personelin cebine gidiyor, kalanı da devlete. Arge yapacak birine asgari ücret veremeyeceğinize göre, maaşlar arttıkça oranın artmasından olumsuz yönde etkilenen yine şirket oluyor. Yüksek dilimlerde sigorta + vergi toplamı net maaştan fazla, personele 40, devlete 60 veriyorsunuz.

Bunun bir de Kurumlar Vergisi tarafı var. Hasbelkader başarılı bir ürün yaparsan, devletimiz ettiğin karın beşte birini vergi olarak alıyor. *Çok çalıştım, ben kazandığım parayı tatile gitmek için kullanayım* diyorsan, bir %25 daha ödüyorsun. (Oranlar tam doğru olmayabilir ama yaklaşık olarak böyle işliyor.) Oradan bir vergi, buradan bir vergi, takriben yarı yarıya devlete vermiş oluyorsunuz. Devletimiz aldığınız riskin *ödülü* olarak karın yarısına el koyuyor.

Bunun *hakkaniyetli* olduğu, *modern ülkelerin tamamında böyle olduğu* söylenebilir. Gelişmiş ülkelerin çoğunda vergi oranları bizimkiyle yakın, bir iki puan oynar en fazla. Ancak *gelişmiş ülkelerin* gelişmiş olmak gibi, zaten o teknolojinin geliştirileceği ortam olmak gibi bir *artıları* var. *Canım, orada veriyorlar, burada da versinler* deyince, benim naçizane tepkim gidip işimi orada kurmak oluyor. *Orada da aynı vergiyi vereceğim, burada da aynı, bari gidip oradaki çevre/network etkisinden faydalanayım.* Gelişmiş ülkelerin çoğunda *ben şöyle şöyle bir iş yapacağım* dersiniz size destek verecek sermaye de bulursunuz, pazar da, o sebeple teknolojiyi *orada* geliştirmek burada *proje destek formu* doldurmak-tan daha kolay.

Türkiye’de de Teknoparklar yoluyla verilen vergi indirimleri var, ancak onlarda da bu *form* işi devam ediyor. Vergi indirimleri *çok cazip* olduğu için, suistimal edilmesin diye kapıya adam dikip, içerideki-leri de altı ayda bir kontrol etmek gerekiyor. Kiralar yüksek ve *başabaş* noktası için belli sayıda personel çalıştırmanız, bunların da her gün gelip gitmesini kontrol etmeniz gerekiyor. Pandemi sürecinde nasıl yapıyorlar bilmiyorum ama usuller genelde böyle. Devletimiz kapıya birini dikmeden çorba dağıtmıyor.

Bu usulün kendisi teknolojinin gelişmesine engel. *Canım, onlar da keyifli işler yapıyor, kar ediyorlarsa vergisini versinler* diyorsanız, keyifsiz ama daha garantili, merdivenaltı ve kayıtdışı piyasayı gelişmiş, gider ve stok kalemleri daha fazla olduğu için vergi kaçırması daha kolay sektörleri desteklemiş oluyorsunuz. Ben bir daha Tübitak projesi yapacağıma, herhangi bir *normal işletmeyi* idare etmeyi yeğlerim. Bunun muhtemelen bu maceraya atılmış pek çoklarınca da paylaşılan bir his olduğunu düşünüyorum.

Bugün dünyada bütün şirketlerin aradığı *az vergi verilen* yerlerden biri olursanız, teknolojiyi getirip burada geliştirecek birilerini de bulabilirsiniz. Teknoloji de hemen her şey gibi *gelenek* işidir. Türkiye'nin bunu sıfırdan yetiştirme imkanı az, biz kendi kendimize ancak yurtdışında üretilmiş teknolojinin bayiliğini yapabiliyoruz. Teknoloji şirketleri Dubai veya İrlanda'yı havasının güzelliği yüzünden tercih etmiyor, vergiler az olduğu için tercih ediyor. Teknoloji geliştirmek için çalışacaklar da oraya gidiyor. Biz de burada proje formu dolduruyoruz.

Basit vergi teşvikleri koymak kolay ve şimdikinden çok daha etkili. *Türkiye'de patenti alınmış bir ürünün satışından gelir/kurumlar vergisi almayacağım* diyebilirsiniz. *Bunların yurtdışına satışına teşvik vereceğim, gümrük vergilerini karşılayacağım* diyebilirsiniz. *Yeni ürün geliştiren ve bunu piyasaya süren personelden iki yıl süreyle gelir vergisi almayacağım* diyebilirsiniz. *Şu şu ürünlerin Türkiye'de üretilmesinden vergi almayacağım* diyebilirsiniz. Bunlar ortalığı proje çağrısıyla doldurmaktan çok daha etkili yöntemler. Bir ürünün satılabilir olmasını kriter hale getirince, nihai ürün işe yaramazsa *proje parasıyla geçinmek* mümkün olmaz. Bu da ülkede dünyayla rekabet edebilen, dünyaya bir şeyler satabilen bir teknoloji sektörünün oluşmasına yol açar.

Gölge etmese yeter yani devletimiz. Sağolsun, varolsun.